

UN MILITANT CĂZUT ÎN UITARE: DR. EMILIAN SLUȘANSCHI – 95 DE ANI DE LA MOARTE*

LIVIU PAPUC

Ein vergessener Vorkämpfer: Dr. Emilian Slușanschi – 95 Jahre seit seinem Tod

(Zusammenfassung)**

Geboren in Czernowitz, als Sohn einer Intellektuellenfamilie, spielte Dr. Emilian Slușanschi eine wichtige Rolle in der Periode vor dem I. Weltkrieg und wurde von der Posterität unrecht vergessen. Als Student in Czernowitz (Jura) war er Mitglied der Akademischen Gesellschaft „Junimea“. Später beendete er seine Rechtsstudien in Wien, kehrte in die Bukowina zurück, wurde zum Doktor promoviert (1904) und arbeitete für eine Zeit als Rechtsanwalt in Wisnitz und Storozynetz. Seine publizistische Tätigkeit begann 1906 mit Artikeln in der „Patria“-Zeitung und als Chef-Redakteur an der „Gazeta Bucovinei“. Im selben Jahr nahm er an der Jubiläums-Ausstellung in Bukarest zusammen mit der „Armonia“-Musikverein teil, dessen Sekretär und Präsident er war. Als der I. Weltkrieg ausbrach, befand er sich in Storozynetz. Er flüchtete nach Bukarest und wurde dort zum aktiven Verteidiger des Eintritts Rumäniens in den Kampf gegen Österreich. Er tat es durch zahlreichen politischen, sozialen, kulturellen, vor allem national-rumänisch eingestellten Artikel in Zeitungen wie „Adevărul“, „Epoca“, „Neamul românesc“, „Revista Bucovinei“, „Universul“ oder „Viitorul“. Er stand den Bukowiner Flüchtlingen aus Bukarest immer bei. 1916 wurde Emilian Slușanschi die rumänische Staatsbürgerschaft gewährt.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Emilian Slușanschi, Akademische Gesellschaft „Junimea“, „Armonia“-Musikverein, Bukowiner Flüchtlinge in Bukarest.

Figură marcantă a perioadei de dinaintea intrării României în Primul Război Mondial, Emilian Slușanschi s-a scufundat, odată cu trecerea sa dintre cei vii, în mod surprinzător, în uitare, posteritatea fiind ingrată cu meritele sale. Chiar și

* Comunicare susținută în cadrul Conferinței Științifice Internaționale „Bucovina și bucovinenii în secolul al XIX-lea. Tradiționalism și modernitate”, cea de a nouăsprezecea sesiune de comunicări și referate științifice a Institutului „Bucovina” al Academiei Române, închinată Centenarului nașterii academicianului Radu Grigorovici, Rădăuți, 10–11 noiembrie 2011.

** Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, XIX, I(38), p. 29–37, București, 2012

astăzi rămas doar cu un articol de dicționar (în impresionanta *Enciclopedia Bucovinei*, datorată mult-vrednicului și regretatului Emil Satco, îi sunt scoase în evidență doar contribuțiile pe plan muzical – notabile, de altfel), numele său nu mai face să tresară decât inimile filologilor care l-au cunoscut pe nepotul său Dan-Mihai Slușanschi (1943–2008), reputat savant, profesor universitar de limbi clasice, plecat prea devreme dintre noi.

Emilian Slușanschi provenea dintr-o familie de intelectuali, tatăl său, Vasile, fiind învățător, iar străbunicul Teodor, protopop al Ceremușului, în 1840. Tradiția familiei, consemnată și de Arcadie Dugan în *Albumul Mare* al Societății „Junimea” din Cernăuți, îi face coborâtori din „nobila familie polonă Sluzanski-Djaworski, ale cărei embleme se văd și astăzi în vechiul Palat Regal Sobieski din Varșovia”¹. Vasile Slușanschi (1850–1908 sau 1909), căsătorit cu Anastasia Mantic (1848–1927), „femeie de inteligență și energie uimitoare”, „a fost mai întâi intendent al Palatului Național (românesc) din Cernăuți, apoi, absolvind Școala Normală, învățător în comunele Igești, Zaharești (jud. Suceava) și Ceahor (jud. Cernăuți), unde a fost director școlar și a luptat pentru limba de predare română în școala sa primară”². Peregrinările sale prin Bucovina l-au făcut și pe copilul Emilian să urmeze școlile de la Cernăuți, Rădăuți și Suceava (și nu, cum spune Arcadie Dugan, pentru că ar fi fost „neastâmpărat”). Registrele matricole, care ne-au stat la îndemână (nu am văzut perioada școlarității cernăuțene), ne ajută să-i urmărim traseul școlar, după cum urmează.

Mărturiile palpabile despre învățământul instituționalizat avem începând cu semestrul al II-lea al anului școlar 1888/1889, când foaia matricolă a Liceului din Rădăuți ni-l înfățișează ca venit (probabil de la Cernăuți) în clasa a II-a, ca fiu al învățătorului Vasile din Igești, găzdaș la Mihail Ianovici, slujitor bisericesc, domiciliat pe Wladikastrasse (în anul următor aflăm și numărul casei: 1 712), în Rădăuți³. Diriginte i-a fost R. Wurzer, profesor de germană și latină, iar la limba română l-a avut pe Ilie Cărașu. În anul următor figurează ca urmând tot semestrul al II-lea din clasa a II-a, tatăl fiind învățător în Storojineț, iar diriginte fiindu-i Keller, tot profesor de germană și latină⁴. Clasa a III-a liceală, în anul 1890/1891, ni-l arată cu rezultate excelente la limba română și muzică, stând în gazdă pe Gymnasiumgasse, la Dumitru Halasievici, cântăreț bisericesc, iar tatăl fiind învățător tocmai la Zaharești⁵. Iată și explicația firească a mutării tânărului la Liceul din Suceava, unde îl vom găsi figurând în toți anii următori, începând cu clasa a IV-a, în 1891/1892, când a stat în gazdă la un Abager, l-a avut diriginte pe Iohan Tiron, profesor de latină și germană, iar din corpul didactic pe Simion Florea Marian, H. Muntean

¹ Arhivele Statului Iași, Colecția Dugan, *Albumul Mare*, vol. I, f. 473 r+v. Această ascendență, reală sau fabulatorie, se înscrie pe linia deja cunoscută în Bucovina a familiilor Porumbescu-Golembiowski sau Morariu-Andrieuici-Kwiatkowski.

² Dactilogramă a lui Barbu Slușanschi – vezi cap. *Mărturii*, în această carte.

³ Arhivele Statului Suceava, Fond *Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi”*, Dosar nr. 16/1888, f. 50 r.

⁴ Idem, Do

⁵ Idem, Do

(la română și greacă), D. Isopescul (matematică și fizică), C. Mandicevski (geografie și istorie), C. Procopovici (muzică), printre alții⁶.

Din perioada de început a liceului, momentul Rădăuți, datează și amintirile din articolele *Trăiască Regele!* (23 decembrie 1915) și *25 de ani de la moartea lui Alecsandri* (24 august 1915), în acesta din urmă, când – după cum spune Slușanschi, „eram băiat de 13 ani și intrasem abia în clasa a treia a liceului de stat din Rădăuți” – sub bagheta părintelui catihet Ioan Chelariu și a profesorului de română Ilie Cărăuș, a avut loc adunarea închinată trecerii la cele veșnice a lui Vasile Alecsandri: „Atunci, pentru prima dată, a început să se deslușească oarecare cunoștință că este o țară și un pământ în care limba românească nu e numai obiect de instrucție în școala nemțească, ci că trăiește un neam mare și puternic, care vorbește această limbă zilnic și în toate împrejurările vieții. Iar când vorbitorul a citat câteva versuri din mândra poezie *Sentinela română*, am simțit pentru prima dată noțiunea politică de *român ca neam cu meniri și aspirațiuni*”.

În anul 1892/1893, Emilian Slușanschi se află în clasa a V-a liceală la vestitul Gr. or. Gymnasium din Suceava, avându-l ca diriginte pe C. Mandicevski, profesorul de germană, geografie și istorie. Stătea în gazdă la Alexandru Voronca, pe Zigeunergasse nr. 653⁷. Urmează fără probleme clasa a VI-a, în 1893/1894, cu diriginte dr. Emil Sigall⁸, apoi clasa a VII-a, în 1894/1895, cu tot ce avea mai bun în materie de profesori liceul sucevean: Simion Florea Marian (religie), Lazăr Vicol (greacă), dr. Sigall (germană), Vasile Bumbac (română), dr. A. Dașchevici (geografie și istorie), C. Cosovici (matematică), D. Isopescu (fizică), Const. Popovici (filosofie), C. Procopovici (muzică) și H. Muntean (latină + dirigenție). Stătea acum în gazdă la Catarina Șandru, pe Gainagasse nr. 284⁹. În anul următor, și ultimul, își va schimba gazda la fierarul Franz Mohr, pe Burduzenergasse nr. 339, diriginte fiindu-i Animpodist Dașchevici. Ca și în ceilalți ani, calificativele superlative (*vorzüglich*) le-a obținut la română și muzică, domenii în care, de altfel, se va și remarca mai târziu¹⁰.

Jaloane ale formării atitudinii naționaliste românești apar și în această perioadă, mai cu pregnanță, după cum mărturisesc sursele: „Ca octavan [elev de liceu în clasa a VIII-a] a declamat la o serbare poezia patriotică *Der Graf von Habsburg* – în costum național, nemulțumind prin asta oficialitatea”¹¹, sau, în formularea fiului său Barbu: „pe când era în clasa a 8-a a fost pus să declame poezia «patriotică» intitulată *Rudolf von Habsburg*, și nu mică a fost consternarea «oficială» când declamatorul a apărut în fața publicului în costum național românesc, cu un lat brâu tricolar”, și încă: „licean fiind, i-a jurat pe tinerii săi

⁶ Idem, Fond *Liceul „Ștefan cel Mare”*, Dosar nr. 3/1892, f. 101 v.

⁷ Idem, Dosar nr. 5/1893 (Registrul matricol), f. 141 r.

⁸ Idem, Reg. matr. nr. 5/1894, f. 155 v.

⁹ Idem, Reg. matr. nr. 11/1895, f. 184 v.

¹⁰ Idem, R

¹¹ Arhivele

colegi de la Liceul din Suceava, pe ruinele cetății lui Ștefan cel Mare, că vor fi credincioși ca unui mare mister gândului de înfăptuire a Daciei românești”¹².

Firesc, și în perioada studenției cernăuțene poziția hotărât românească se păstrează. Ca student al Facultății de Drept, intră în Societatea Academică „Junimea”, în 1895, în cadrul căreia a fost membru al secției literare, calitate în care susține conferința *Unele despre ajutorul propriu în dreptul german* (în 1897)¹³. În 1898/1899, „propune ca Alma Mater la comers să fie salutată în limba latinească”, pentru ca în Vinerea Patimilor din 1899 să aibă o atitudine hotărâtă, în fruntea unui grup de studenți, împotriva poziției mitropolitului Arcadie Ciupercovici, obedient stăpânilor austrieci. Acțiunea elocventă de pe peronul gării cernăuțene, evocată la unison de cei care l-au pomenit în postumitate, are ca urmare arestarea sa¹⁴ și excluderea din universitate pe timp de trei semestre, ceea ce-l obligă să-și termine studiile la Viena, unde devine imediat membru al prestigioasei Societăți „România Jună”. Perioada universitară cernăuțeană, pe parcursul căreia a fost mai mereu în societatea unor naționaliști români de talia fraților Braniște, este menționată în articolul *Strigăte în pustiu*, din 22 noiembrie 1915: „Pe când eram student la Universitatea din Cernăuți, sunt aproape 20 de ani, o mare parte din lumea intelectuală românească din Bucovina avea obiceiul rău de a se folosi în viața publică și particulară de limba nemțească. Acest obicei se încuibase în așa măsură, încât devenise o adevărată calamitate națională. Atunci bătrânul academician Ion G. Sbiera, profesor de limba și literatura română la Universitate, pormi o agitație puternică pentru exterminarea acelei apariții regretabile. El întemeie o societate, *Tinerimea română*, ai cărei membri erau obligați, sub amendă, să se folosească pretutindeni de limba română.

Această societate, sprijinită în acțiunea ei de Societatea Academică «Junimea», unica societate românească de studenți pe acea vreme, a produs un efect uimitor. Prin desele întruniri sociale și printr-o propagandă vie, susținută cu multă energie, folosirea limbii germane fu înlăturată cu desăvârșire din cercurile generației tinere, ba chiar și mulți bătrâni, mișcați de atâta însuflețire juvenilă, au aderat prin faptă la acțiunea noastră”.

Tot din această perioadă datează și mărturia postumă a dr. Constantin Nastasi, referitoare la influența lui Emilian Slușanschi asupra tineretului școlar din Suceava. Între timp fusese și recrutat („la 1898, după recrutarea mea – și înainte de a fi reformat – a trebuit să depun, împreună cu vreo 150 de flăcăi români, jurământul pe drapel” – în articolul *Trăiască regele!*), iar reformarea este suficientă explicație pentru absența sa de pe front, ca să nu mai pomenim și de sfârșitul prematur.

¹² Din discursul lui Romul Cândea la reînhumarea osemintelor lui Emilian Slușanschi la Cernăuți – vezi anexele la volumul citat.

¹³ Corneliu Crăciun, *Societăți academice din Bucovina* (I). „Arboroasa” și „Junimea”, Oradea, Fundația Culturală „Cele trei Crișuri”, 1997, p. 201. Arcadie Dugan dă titlul *Ceva despre ajutorul propriu în dreptul german*.

¹⁴ Evocată în articolul *Aici și dincolo. Gestul baroului pentru ghedeniști*: „Am făcut cunoștința închisorii din Cernăuți și afară de aceasta ni s-a intentat și pr...”

După terminarea studiilor, Emilian Slușanschi intră în magistratură la Viena, dar revine în Bucovina, este promovat doctor în drept, în 1904, și se consacră avocaturii, mai întâi la Vijnița, apoi la Storojineț. Între timp, ca și mai târziu, ia parte activă la manifestările culturale românești, cum ar fi dezvelirea bustului lui Mihai Eminescu la Dumbrăveni, în 1902 – vezi articolul „*Armonia*” la București (7–15 septembrie 1906) – dezvoltarea mișcării arcașești în Bucovina, la care de altfel a contribuit și tatăl său¹⁵, pentru care a compus și imnul *Marșul arcașilor*, pe text de Vasile Huțan, datat „Cernăuț 19 octomvre 1906”, participă la seratele culturale¹⁶, sprijină trupele de actori români care vizitau Bucovina¹⁷.

Pe alt plan, el este primul care inițiază demersurile pentru înființarea unei Catedre de istoria românilor la Universitatea din Cernăuți (care va lua ființă de-abia în 1912, cu Ion. I. Nistor ca titular): „În 1906, în ședința comitetului din 7 decembrie, la inițiativa membrului emeritat dr. Emilian Slușanschi, s-a luat decizia de a se proceda la depunerea unei cereri oficiale de creare a Catedrei de istorie națională la Universitatea cernăuțeană. Solicitarea era legitimă atât din punctul de vedere al numărului de studenți români, raportat la numărul total al studenților, cât și din punctul de vedere al românilor din Bucovina, la care se adaugă faptul că, exceptând 130 de ani, istoria acestei provincii a fost exclusiv românească. Pentru a da greutate cererilor, se elaborează un text justificativ și se organizează mai multe întruniri ale studenților, prin care se susținea cererea: «Dr. Emilian Slușanschi elaborează memorandumul, urmează mai multe adunări ale întregii studențimi române din Cernăuți...»” (*Raportul societății academice române „Junimea” din Cernăuți asupra anilor administrativi 1908/9 – 1925/6 (de la 9 noemvrie 1908 până la 9 noemvrie 1926)*, Cernăuți, 1926, p. 29)¹⁸.

Ca avocat în Storojineț¹⁹, unde l-a avut alături în calitate de concipient pe dr. Aurel Morariu, fost președinte al Societății „Junimea”, Emilian Slușanschi apără drepturile românilor, organizează un club al intelectualilor români din

¹⁵ Filaret V. Doboș, în *Arcașii. Gânduri și fapte din Țara de Sus, 1905–1940*, Cernăuți, 1940, ne informează: „Primii dintre cărturarii satelor care au sărit cu toată inima în sprijinul arcașilor au fost fruntașii învățătorimii, ca: Al. Țăran, Anf. Țurcan, S. Medvigghi, Tudosan, V. Stănescu, Slușanschi [Vasile], Tit. Comoroșan... [mai urmează 32 de nume] și toată pleiada contemporană de apostoli ai satelor” (p. 64–65); „Magistrații: Gh. Bârtoi și Iorgu Toma, profesorii: Gh. Tofan și Gr. Halip, notarul Val. Halip, admin. silvic V. Halip, avocații: Dr. Costea Onciul, E. Vasilescu, Em. Slușanschi, M. C. Scalat [...] și atâți alți cititori și adăugători de arcașii și-au dat talantul lor moral și material la orice prilej pe altarul mișcării arcașești” (p. 65).

¹⁶ „Secția muzicală a Junimii a participat la serata Clubului Român și a Internatului Ortodox Român de Băieți din Rădăuți, în primăvara lui 1906, ocazie cu care a reprezentat *O noapte din Ștremgărești*, piesă comică pentru cor și soli, cu acompaniament de pian, în interpretarea diletanților: dr. E. Slușanschi, Ștefan Scalat, C. Șandru, A. Litviniuc, C. Ieremievici-Dubău și Th. Nichitovici” (Corneliu Crăciun, *op. cit.*, p. 98).

¹⁷ În acest sens, edificatoare este scrisoarea adresată prof. univ. I. Ursu, pe care am inclus-o în capitolul *Măturii* din volumul citat mai sus.

¹⁸ Corneliu Crăciun, *op. cit.*, p. 79–80.

¹⁹ Avea de există – informați

localitate și o cooperativă de consum, prin care arăta pe viu posibilitatea românilor de a elimina verigile intermediare dintr-un comerț aflat aproape exclusiv în mâini străine. Un exemplu elocvent de acțiune hotărâtă (chiar dacă fără finalitate) îl găsim în articolul *Din justiția Austriei. Lupta pentru introducerea limbii române*, de unde iese din nou în evidență omul de acțiune: „Îndemnat de aceste cazuri revoltătoare, am convocat pe ziua de 24 martie 1913, la Cernăuți, o adunare a tuturor avocaților români. Din 29 avocați, candidați de avocat și apărători, ne-am adunat abia 13 inși, deci mai puțin de jumătate, și am redactat un protest, solicitând totodată intervenția deputaților pe lângă ministrul de Justiție”.

Anul 1906 este semnificativ pentru că mărturisește debutul publicistic al lui Emilian Slușanschi, cu articole în ziarul „Patria”, și calitatea de prim-redactor, vreme de jumătate de an, la „Gazeta Bucovinei”²⁰, dar mai ales cu participarea, alături de Societatea Muzicală „Armonia”, la Expoziția Jubiliară de la București, pe larg descrisă într-un articol de ziar și frecvent evocată ca punct nodal al unei deveniri în spirit românesc. Pe planul acesta artistic, regretatul Emil Satco ne dă destule informații: „În timpul studenției vieneze a pus bazele unei formații corale în cadrul Societății Academice „România Jună”. A fost secretar și apoi președinte al Societății Muzicale „Armonia” din Cernăuți. A organizat participarea acesteia la Expoziția Jubiliară din București, 1906. A întemeiat coruri la Vijnița, Storोजineț și Cernăuți. Mare animator al vieții culturale bucovinene. Era și un talentat bariton. A jucat în operele montate pe scena „Armoniei”, a cântat în diferite spectacole, remarcându-se ca un interpret de valoare. Stabil în București, în ultimii ani de viață, a activat în cadrul Societății „Patrium Carmen”. Are câteva încercări de compoziții. Dintre acestea, colinda *În orașul Vihleen*, foarte reușită, se cântă și astăzi de către corurile bisericești, fără să se știe autorul ei”²¹. În alt loc, același Emil Satco mai detaliază: Emilian Slușanschi „rămâne în amintirea contemporanilor prin rolul Bulibașa din opereta lui Tudor Flondor *Noaptea Sfântului Gheorghe*”²², pentru ca, mai încolo, să precizeze că din trupa care a susținut reprezentația la 10 mai 1907 și în zilele următoare mai făceau parte Cornelia Slușanschi – soția lui Emilian – și Aurel Berariu, fratele acesteia din urmă (p. 155). În același an, găsim menționată în surse și lucrarea „*Armonia*” – 25 de ani de muzică națională, Cernăuți, Mitru Silvestru, 1907, *Anuarul jubileului de 25 ani ai „Armoniei”*, cu o prețioasă schiță istorică asupra celor 25 ani de viață ai „Armoniei”, datorită secretarului „Armoniei”, dr. Emilian Slușanschi”²³.

²⁰ Vezi articolul *Greșeli politice*. Păcat că nu am găsit o colecție completă din aceste ziare, nici măcar la Biblioteca Academiei Române.

²¹ Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Suceava, 2004, p. 402–403.

²² Idem, *Muzica în Bucovina. Ghid biobibliografic*, Suceava, 1981, p. 70.

²³ Leca Morariu, în *Anuarul „Armoniei” semicentenare 1931, 1881–1931*, Cernăuți, 1931, p. 27. Mai menționează acest anuar: Liviu Rusu, *Muzica în Bucovina*, în vol. *Muzica românească de azi*, Cartea Sindicatului Artiștilor Instrumentiști din România, București, 1939, p. 827, și Erich Beck, *Bibliographie zur* BDD-A32606 © 2012 Institutul „Bucovina” al Academiei Române München, 1966, p. 236.

Primul Război Mondial îl găsește pe Emilian Slușanschi la Storojineț (familia îi era în România), iar viața sa acolo ne este înfățișată cu lux de amănunte, semnificative, în broșura *Bucovina în zilele rușilor. Fragmente din carnetul meu*. Nu putem decât să regretăm dispariția celorlalte carnete intime, despre a căror existență ne vorbește fiul său, Barbu Slușanschi. Nu rezistă mult în regimul de beligeranță instaurat în Bucovina și „evadează” (ca și prietenul său Aurel Morariu și atâția alții) în țara liberă, la București, unde se aruncă din toate puterile în focul luptei pentru intrarea României în război împotriva Austriei. Zeci de articole politice, sociale, culturale îi poartă semnătura în ziarele „Adevărul”, „Epoca”, „Neamul românesc”, „Revista Bucovinei”, „Universul” sau „Viitorul”, menite să dea pe față adevărul referitor la politica austriacă față de minorități, să dea în vileag atrocitățile petrecute sub mâna de fier a colonelului (ulterior general) Fischer, să întărească inimile refugiaților și să îndemne la luptă pe toate căile, inclusiv cu arma în mână. „Cel mai activ dintre refugiații bucovineni a fost avocatul Emilian Slușanschi. Neobosit și energic, el căută să intereseze cercurile bucureștene, oficiale și inoficiale, pentru soarta refugiaților bucovineni. El întotdeauna era informat în care resort erau posturi de funcționari neocupate și știa bine care funcționar superior era dispus să angajeze vremelnice pe câte un refugiat pentru a-i asigura existența. Refugiații bucovineni, odată plasați, nevoia se ivi ca ei, împreună cu refugiații din Ardeal, care la fel duceau dorul patriei, să se prezinte publicului din vechiul regat”, constată istoricul Teodor Balan²⁴. Poziția sa de angajat al Ministerului de Interne al României, alături de alt junimean, George Toma²⁵, îl face să fie în miezul lucrurilor și să devină port-drapel al cauzei refugiaților, alături de reprezentanții de frunte ai ardelenilor, cu care a lucrat mână în mână.

La 22 iunie 1915 ia ființă „Asociația bucovineană”, al cărei președinte a fost E. Pașcan, profesor secundar din București, iar secretar Emilian Slușanschi. Pe de altă parte, Constantin Turtureanu ne informează că „În București exista prin anii 1915–1916 un comitet de ajutorare a pribegilor iredențiști, ardeleni și bucovineni”, în care figurau la loc de cinste bucovinenii „Ion Grămadă, dr. Ion Nistor, dr. Emilian Slușanschi din str. Clucerului no. 10, Dimitrie Marmeliuc, dr. Aurel Morariu și alți exponenți spirituali ai pribegilor... [...] Ajutorul varia între 40–300 lei lunar, după rolul social al persoanei. Nu cunosc secretul fondurilor”²⁶. Aurel Morariu ne oferă și mai multe amănunte, cu date precise și cu relevarea meritelor deosebite ale lui Eusebie Pașcanu²⁷.

Încă din mai 1915, Emilian Slușanschi mărturisește într-un articol, *Proba de naționalitate. Un capitol din nevoile românilor bucovineni*, dorința refugiaților de a

²⁴ Teodor Balan, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial 1914–1918*, Cernăuți, 1923, p. 183–184.

²⁵ Anghel Popa, *Societatea Academică „Junimea” din Cernăuți, 1878–1938*, Câmpulung-Moldovenesc, 1997, p. 119.

²⁶ Constantin Turtureanu, *În vâltoarea războiului (1914–1919). Amintiri*, Cernăuți, 1938, p. 25–26, nota 2.

²⁷ Dr. Aurel Morariu, *Al românilor din l*

obține cetățenia română: „Hotărâți să rămânem pe viață în România și în speranța că această Românie va cuprinde în scurtă vreme și plaiurile noastre, un număr considerabil de români bucovineni ne-am prezentat oficiilor polițienești cu intenția să renunțăm la protecția străină și să ne desfacem cu câteva săptămâni mai înainte de lanțurile cu care am fost născuți. Am crezut că lucrul e cât se poate de ușor și că noi, fiind români de peste hotare, vom putea lepăda cu cea mai mare ușurință jugul odios ce ne apăsa”. N-a fost să fie așa, de-abia peste un an văzându-și dorința împlinită. După adoptarea de către Adunarea Deputaților, în ședința de la 27 ianuarie 1916, a proiectului de lege prin care i se recunoaște calitatea de cetățean român d-lui Emilian Slușanschi, român din Bucovina, domiciliat în comuna București, trimis la Comisiunea de indigenate la 6 februarie, aceasta se întrunește la 4 martie 1916 (președ. dr. C. Cantacuzino, C.B. Pennescu, D. Șuculescu, N. Theodorescu) și, având în vedere, printre altele, „că a renunțat la protecțiunea austro-ungară și că are o bună purtare în societate”, admite cererea petentului, care este supusă atenției Senatului la 12 martie și aprobată în unanimitate²⁸. Legea este promulgată cu Decretul nr. 1 686, din 22 aprilie 1916, iar Diploma Regală datează din 28 mai 1916.

Anul 1916 se dovedește însă a fi de rău augur pentru liderul bucovinean de la București, la 22 mai anunțând că este de trei luni bolnav, iar „după ce a zăcut cinci luni, s-a stins în noaptea de 20/21 iulie 1916, în locuința închiriată în Bulevardul Bonaparte (astăzi Ilie Pintilie) din București (casa a fost parțial distrusă de cutremurul din 1977), fără să fi avut norocul și bucuria de a-și vedea visul cu ochii: intrarea României în războiul de întregire”²⁹. A fost înmormântat cu onoruri militare, dat fiind că era Cavaler al Ordinului „Coroana României”, în Cimitirul „Sfânta Vineri” din București, pentru a fi reînhumat, în ianuarie 1927, la Cernăuți, în cripta cumnatului său Constantin (Stănică) Berariu.

Familia lui Emilian Slușanschi i-a fost sprijin, susținere morală, întăritor la vremuri grele. Soția sa, Cornelia Berariu (1880–1966), era fiica preotului Artemie Berariu și a Iulianeii, fiica mitropolitului Silvestru Morariu-Andrievicei, figuri notabile ale culturalității românești bucovinene. Frații acesteia aparțineau tot rândurilor din față ale intelighenției: Alexandru Berariu, preot la Ceahor; Constantin (Stănică) Berariu, recunoscut poet și dramaturg, ulterior profesor universitar și directorul Teatrului Național din Cernăuți; Victoria-Viorica a fost căsătorită cu Vasile Găina, profesor universitar la Teologie; Aurel era un foarte bun actor amator. Urmașii lui Emilian și ai Corneliei au fost la înălțimea părinților: Horia (1905–1993), inginer chimist, Oltea (n. 1906), căsătorită Cudalbu, și Barbu (1908–1993), poet, estetician și profesor, afirmându-se fiecare în domeniile lor de activitate. Barbu, cel care a întocmit, în timp, o serie de temeinici arbori

²⁸ „Monitorul Oficial”, Dezbaterile Constituantei, nr. 37 din 15 martie 1916.

²⁹ Barbu Slușanschi, *Emilian Slușanschi (1877–1916)*, dactilogramă păstrată de nepotul Emil-Ioan Slușanschi, Cernăuți, 1997, vezi cap. *Mărturie* din volumul citat.

genealogici ai familiilor înrudite, a fost căsătorit cu Silvia Procopovici, nepoata academicianului Al. Procopovici, și l-a avut ca urmaș pe Dan-Mihai Slușanschi (1943–2008), reputat savant, al cărui nume se perpetuează prin Horia-Cristian (n. 1970) și Emil-Ioan (n. 1976), acesta din urmă fiind și depozitarul comorilor familiale, cel căruia se cuvine să-i mulțumim din plin pentru sprijinul acordat în documentare.

Ce a însemnat Emilian Slușanschi pentru cei care l-au cunoscut? Un portret de-al său poate fi ușor reconstituit din textele subsumate capitolului *Mărturii*, de unde extragem aici câteva fraze: „El a propovăduit prin grai și scris nenorocirea și durerea, dar și dreptul la viață liberă a[!] patriei sale mai restrânse. Cu o sinceritate și convingere care, ca valoare morală, întrece toate sacrificiile, toate formele, chiar desăvârșite, ale nenumăraților matadori naționali, consacrați sau improvizați, Slușanschi și-a spus cuvântul cu bărbăție, cu demnitate, jertfind în slujba idealului, în care credea ca un fanatic, tot ceea ce era interes material, tot ceea ce înțelepciunea și marea prevedere oportunistă a altora credea, și poate mai crede, absolut și în prima linie necesar”³⁰. G. Rotică îl considera „om al hotărârilor îndrăznețe și imediate, cum trebuie să fie toți câți au o credință”, pe care „dragostea de neam l-a făcut în Bucovina din magistrat avocat, iar aci din avocat ziarist, punându-i condeiul în mână ca să spună fraților săi dureri de la frați. Nu a căzut cu arma în mână pentru eliberarea țării sale, dar a căzut ținând în mână un condei în slujba aceluiași vis mareț. N-a țâșnit sângele său din pieptul găurit de glonț dușman, dar picătură cu picătură s-a scurs sufletul său în vârful peniței, care numai odată cu cea din urmă respirație a acestui suflet a încetat și ea de a scrie despre durerile nesfârșite ale Bucovinei noastre”. Nicolae Iorga a văzut în el „un blând și dulce visător, curat ca idealul pe care-l servea, sincer în prietenie, incapabil de a fi dușmanul cuiva, copil la vârsta de bărbat matur”, iar Romulus Cândea, în discursul de la reînhumarea din 1927, aprecia: „Emilian Slușanschi a fost un animator, un suflet entuziast și un răscolitor de suflete. [...] pururi activ, Slușanschi a îndemnat la liberare, a scris, s-a zbuțuit, a creat opinie publică în favoarea fraților săi bucovineni. [...] Căci Slușanschi n-a fost numai al familiei îndurerate, ci a fost al nostru, al tuturor, lăsând generației nouă îndemn pentru întărirea țării pe care dânsul a întrezărit-o în avântu-i de vizionar. De câte ori steagul liberării se va înălța în vânt deasupra Cernăuților, din cutele lui se vor pogori unde de mângâiere asupra mormântului lui Emilian Slușanschi”.

³⁰ † Dr. E
p. 179–184 (necr)